

با وضعیت فعلی افزایش ۳ برابری دانشجویان خارجی در ایران چندان شدنی به نظر نمی‌رسد

۱۹ راهکار برای جذب حداکثری دانشجویان خارجی

زهره رضایی
خبرنگار گروه دانشگاه

سهم ۲٫۶ درصدی دانشجویان بین‌المللی از جمعیت ۲۳۵ میلیون نفری که کل دانشجویان جهان در سال ۲۰۲۰ به خود اختصاص داده‌ و البته افزایش ۲ برابری تعداد این دانشجویان طی دو دهه از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ نشان دهنده اهمیت

عالی در کنار مدنظر قرار دادن چالش‌های موجود، راهکارهایی را در راستای بسترسازی بهتر برای حل مشکلات این حوزه به کار بگیرند. مرکز پژوهش‌های مجلس نیز تیرماه امسال با انتشار گزارشی تحت عنوان «چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران» به نگاهی به وضعیت کشور در حوزه جذب دانشجویان بین‌المللی، چالش‌های امروز ایران در زمینه جذب دانشجویان خارجی را بیان و راهکارهایی را برای حفظ و تقویت برتری کشور در این زمینه ارائه کرده است.

و به جای اینکه میزان ۷۷ هزار و ۴۰۰ دانشجوی خارجی تا سال ۱۴۰۰ باشد، زمینه را برای تحصیل ۱۰۰ هزار دانشجوی خارجی در دانشگاه‌های کشور فراهم کند. اتفاقی که باید آن را یک گام رو به جلو در این زمینه قلمداد کرد. البته این بدان معنی نیست که نظام آموزش عالی باید در این نقطه متوقف شود بلکه چالش‌های ایجاد شده در اواخر دهه ۹۰ به واسطه بالا رفتن نرخ ارز برای دانشجویان بین‌الملل و البته تلاش کشورهای دیگر در این زمینه می‌طلبد تا مسئولان آموزش

بعد از دوران تحصیل در کشور میزان هم از اهمیت خاصی برخوردار است. دانشجویانی که به سهم خود نقشی همانند پل ارتباطی میان کشورها ایفا می‌کنند و همین مساله در درآمدت می‌تواند زمینه‌ساز دستاوردهای مختلفی برای دو کشور مبداء و مقصد باشد. خوشبختانه طی سال‌های اخیر اتفاقات قابل توجهی در این زمینه رخ داده، به طوری که نظام آموزش عالی توانست نه تنها اهداف تعیین شده در این زمینه در برنامه ششم توسعه را محقق کند بلکه از آن هم فراتر برود

میزبانی از این دانشجویان در دنیا است. قشری که طبیعتاً آورده‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی زیادی برای کشورها دارد و همین مساله باعث شده تا کشورها برنامه‌ریزی‌های مختلفی برای جذب و حتی نگهداشت این دانشجویان بعد از فارغ التحصیلی داشته باشند. یکی از موضوعات مهمی که باید درباره این دانشجویان مدنظر قرار داد، آنکه بخشی از آنها از بورس‌های تحصیلی استفاده کرده و در میان آنها می‌توان دانشجویان نخبه‌ای را پیدا کرد که طبیعتاً حفظ آنها

جذب دانشجوی بین‌المللی از چه زمانی مهم شد؟

بخش اول این گزارش قوانین و اسناد بالادستی مرتبط با حوزه دانشجویان بین‌المللی را بررسی کرده و نکته‌حائز اهمیت آن، این است که در سال ۱۳۵۶، تنها ۲۵۶ دانشجوی خارجی در دانشگاه‌های ایران تحصیل می‌کردند و اولین گام بعد از انقلاب در این زمینه، مصوبه مجلس برای ایجاد «دانشگاه بین‌المللی اسلامی» با هدف گسترش عدالت آموزشی میان مسلمانان منطقه بود؛ هرچند که دوران دفاع مقدس باعث شده بود تا کشور نتواند دستاورد قابل توجهی در این زمینه به دست آورد و حتی مصوبه سال ۱۳۷۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر اجازه دادن به دانشگاه‌ها برای اختصاص بخشی از ظرفیت‌شان به پذیرش دانشجویان خارجی هم اثربخش نبوده؛ اما در نهایت در دهه ۸۰، کشور شاهد افزایش تقاضای تحصیل در ایران از سوی دانشجویان افغانستانی بود که باعث شد تا قانونگذار به دانشگاه‌ها اجازه کسب شهریه از این دانشجویان را بدهد. مساله‌ای که بعد از مدتی و با افزایش اهمیت دانشجویان بین‌المللی در دنیا، راه را برای پرداخت به این مقوله در برنامه چهارم توسعه باز کرد. موضوعی که بعد از آن در نقشه جامع علمی کشور هم به آن تاکید شد. بعد از آن برنامه‌های پنجم، ششم و امروز در برنامه هفتم توسعه هم به اهمیت دانشجویان بین‌المللی و همچنین بسترسازی برای افزایش جمعیت آنها تاکید شده است؛ به طوری که در برنامه هفتم توسعه باید جمعیت دانشجویان خارجی

مرجع واحدی برای ارائه آمار دانشجویان خارجی نداریم!

بخش دوم و البته مهم این گزارش، نگاه آماری به حوزه دانشجویان بین‌المللی است. هرچند در این گزارش تاکید شده که اختلاف آماری در سال‌های اخیر باعث شده تا تعداد دانشجویان بین‌المللی از ۲۶ هزار نفر تا بیش از ۱۳۰ هزار اعلام شود. به طوری که طبق گزارش رصدخانه مهاجرت ایران که منبع خود را سازمان امور دانشجویان قرار داده، تعداد کل دانشجویان بین‌المللی در سال ۱۴۰۰، بین ۱۱۳ تا ۱۳۰ نفر اعلام شده که سهم دانشگاه آزاد اسلامی ۵۰ هزار و ۱۵ دانشجوی بوده است. سهم جامعه المصطفی ۳۷ هزار و ۴۳۰ دانشجوی، دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم ۳۵ هزار و ۷۰۹ نفر و وزارت بهداشتی‌ها هم ۶ هزار و ۸۵۹ نفر اعلام شده بود؛ در حالی که موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی آمارها را کمتر و ۲۶ هزار نفر اعلام کرده بود؛ البته این میزان بدون در نظر گرفتن آمار دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در دانشگاه آزاد و جامعه المصطفی العالمیه بوده است.

کارشناسی ارشد

جذاب‌ترین مقطع برای خارجی‌ها

در این گزارش که آمارهای مربوط به موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ملاک عمل قرار گرفته، در مجموع ۲۶ هزار و ۲۴۴ دانشجوی خارجی، ۲۰ سال پیش در دانشگاه‌های کشور تحصیل می‌کردند که از این میزان ۱۶ هزار و ۷۹۲ دانشجوی مرد و ۹ هزار و ۴۵۲ دانشجوی زن بوده‌اند که نشان از سهم ۶۴

درصدی دانشجویان مرد خارجی و ۳۶ درصدی زنان دارد. البته در این آمار سهم بالای دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم با ۱۳ هزار و ۶۴۴ دانشجو بوده و بعد از آن دانشگاه پیام‌نور با ۳۴۵، علمی و کاربردی با ۳۱۰، فرهنگیان با ۱۱۰، فنی و حرفه‌ای با ۳۹، وزارت بهداشت با ۵ هزار و ۳۱۴، موسسات آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی با ۵ هزار و ۴۶۰ و سایر دستگاه‌های اجرایی هم با ۲۲ دانشجو قرار داشتند. هرچند در این آمار سهم دانشگاه آزاد نادیده گرفته شده اما طبق آمار منتشر شده مربوط به همان سال ۱۳ هزار و ۲۷۶ دانشجوی خارجی در واحدهای مختلف این دانشگاه تحصیل می‌کردند. بیشترین دانشجویان خارجی طبق اطلاعات موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی برای سال ۱۴۰۰ نیز در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بوده‌اند، به طوری که سهم این دانشجویان ۱۱ هزار و ۳۹۵ دانشجوی بوده است. بعد از آن کارشناسی با ۸ هزار و ۹۸۱، دکتری عمومی با ۳ هزار و ۹۶، دکتری تخصصی با ۲ هزار و ۴۱۸ و در نهایت کاردانی با ۳۵۴ نفر بوده است. آنچه درباره دانشجویان خارجی مقیم ایران باید مدنظر قرار بگیرد، این است که عراقی‌ها با ۱۱ هزار و ۷۷۷ دانشجو رتبه اول را در ایران داشتند. بعد از آن دانشجویان افغانستانی با ۹ هزار و ۲۶۴، لبنانی‌ها با ۹۶۳، سوری‌ها با ۷۳۶ و سهم دیگر کشورها در مجموع ۳ هزار و ۵۳۴ نفر بوده است.

پیش‌بینی افزایش ۳ برابری دانشجویان در ده سال

یکی از کشورهای اصلی برای دانشجویان بین‌المللی تبدیل خواهد شد. البته مرکز پژوهش‌ها در گزارش جداگانه تحت عنوان «بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه حوزه آموزش عالی، تحقیقات و فناوری» قید کرده که شمار دانشجویان خارجی امروز نزدیک به ۱۰۰ هزار نفر است و ضعف زیرساخت‌های آموزشی و رفاهی باعث خندشده‌دار شدن وجه آموزش عالی کشور شده، موضوعی که می‌طلبد به جای هدف گذاری صرفا کمی برای افزایش تعداد این دسته از دانشجویان، ضوابط کلی پذیرش دانشجویان خارجی بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. هرچند اگر بخواهیم نگاهی صرف به جمعیت دانشجویان خارجی در ایران داشته باشیم، با توجه به اینکه نظام آموزش عالی توانست از اهداف تعیین شده در برنامه ششم توسعه هم در این زمینه عبور کند، وجود ۷ مانع اصلی و ۱۸ مانع فرعی ذکر شده در گزارش مرکز پژوهش‌ها نشان می‌دهد که از حالا باید فکری اساسی برای برون‌رفت از وضعیت فعلی کرد. عوامل اقتصادی و مالی، فرهنگی و اجتماعی، زیرساختی و فناوری، اداری، قانونی و ساختاری، امنیتی و سیاسی و آموزشی همسان موانع اصلی هستند که هر کدام در حیطه اجرا مشکلاتی را پیش روی دانشگاه‌ها قرار داده‌اند.

۱۹ راهکار برای تسهیل جذب دانشجوی خارجی

راهکارهای مرکز پژوهش‌ها برای بهبود وضعیت کشور در این حوزه که باید مدنظر قرار گیرند به سه بخش قبل از تحصیل، حین و بعد از آن تقسیم شده‌اند.

- ۱ در بخش قبل از تحصیل، ایجاد مرکز رصد و آمار متمرکز از کارهایی است که باید انجام شوند تا از این طریق بتوان پایشی از تمام متقاضیان، دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌المللی در قبل، حین و بعد از تحصیل انجام داد و از این طریق شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی در جایگاه سیاست‌گذار در کشور ایجاد شود.
- ۲ معرفی ظرفیت‌ها و مزیت‌های کشور در حوزه آموزش عالی از طریق تولید محتوا و همچنین ترجمه آنها توسط موسسات جذب دانشجوی و ارائه مشوق‌هایی به این موسسات برای انگیزه‌دهی به آنها را باید راهکار دیگری معرفی کرد.
- ۳ استفاده از ظرفیت سفارتخانه‌ها، کنسولگری‌ها و رایزن‌های علمی و فرهنگی برای معرفی ظرفیت‌های آموزشی عالی و پژوهشی را هم باید از دیگر راهکارهایی دانست که طبیعتاً می‌تواند سهم بسزایی در معرفی نظام آموزش عالی ایران در کشورهای هدف داشته باشد.
- ۴ افزایش برگزاری تعداد کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی و همچنین کرسی‌های ایران‌شناسی در دانشگاه‌های مهم دنیا را هم باید از دیگر

- ۱۲ است که می‌تواند در بحث نگاه داشت این دانشجویان اثرگذار باشد. ایجاد مشوق‌هایی مانند تخفیف شهریه، آموزش رایگان زبان فارسی و در نظر گرفتن فعالیت‌های فرهنگی برای ترغیب دانشجویان خارجی به یادگیری زبان خارجی باید در دستور کار مسئولان آموزش عالی قرار بگیرد.
- ۱۳ ایجاد انجمن‌های دانشجویی و علمی برای افزایش مشارکت فرهنگی و اجتماعی دانشجویان بین‌المللی و تنوع بخشی به فعالیت‌های این حوزه هم کاری است که باید هرچه زودتر در میدان اجرا محقق شود.
- ۱۴ بخشی هم مربوط به راهکارهایی است که باید بعد از تحصیل برای دانشجویان خارجی به کار گرفته شود. یکی از آنها اعطای اقامت موقت به دانشجویان نخبه‌گیر ایرانی است تا از این طریق شرایط برای ایجاد شرکت یا اشتغال به کار آنها در کشور فراهم شود.
- ۱۵ اعطای امتیازات شهروندی به این دانشجویان با مدنظر گرفتن ملاحظات امنیتی و اقتصادی از دیگر کارهایی است که باید از سوی بنیاد ملی نخبگان پیشنهاد و با تصویب هیات وزیران انجام شود.
- ۱۶ راه‌اندازی قانون دانش‌آموختگان بین‌المللی به منظور ارتباط با این دانشجویان و همچنین رصد آنها از دیگر اقداماتی است که از سوی سازمان امور دانشجویان باید انجام شود.

- ۵ راهکارهایی دانست که می‌تواند در ترویج زبان فارسی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد.
- ۵ حضور موثر در نمایشگاه‌های جذب دانشجوی و فعالیت این موسسات از اقداماتی است که می‌تواند معرفی بهتری از دانشگاه‌های ایرانی در سطح دنیا انجام دهد.
- ۶ تدوین آیین‌نامه‌ای از سوی وزارتین علوم و بهداشت که در آن سازوکارهای مربوط به جذب این دانشجویان از سوی دانشگاه‌های پذیرنده مشخص می‌شود، می‌تواند در زمینه کیفیت علمی آموزشی، تأمین زیرساخت‌های رفاهی و تجهیزاتی و همچنین داشتن نیروی آموزش دیده و مسلط به زبان مادری دانشجویان موثر باشد. آیین‌نامه‌ای که باید به تصویب هیات وزیران برسد.
- ۷ کاهش زمان فرآیند صدور رویداد به ۱۵ روز و تسهیل صدور رویداد عبور و مرور مکرر آن به گونه‌ای که حداقل چهاربار در سال این اتفاق از سوی پلیس مهاجرت و گذرنامه برای دانشجویان خارجی رخ دهد، از دیگر موضوعاتی است که باید مدنظر قرار بگیرد

- ۸ بخش دیگری از راهکارها مربوط به حین تحصیل است. کاری که اولین قدم آن ورود شهرداری‌ها، پلیس مهاجرت و گذرنامه و وزارت خارجه برای تسهیل آشناسازی دانشجویان خارجی با شرایط اجتماعی، قوانین مدنی و حقوق شهروندی است.
- ۹ تدوین آیین‌نامه‌ای برای برگزاری آزمون سنجش دانش علمی متقاضیان که تحت عنوان «بورس ملی» از آن یاد شده از دیگر راهکارهای قید شده در این گزارش است؛ آیین‌نامه‌ای که بستر را برای افزایش شفافیت، جذب استعداد‌های علمی و کاهش فساد احتمالی توسط وزارتین بهداشت و علوم فراهم می‌آورد.
- ۱۰ اختصاص پژوهانه آن هم در سقف اعتبار پژوهشی دانشگاه‌ها به اساتید برجسته علمی برای بورس درون دانشگاهی دانشجویان خارجی از جمله کارهایی است که در صورت تحقق می‌تواند وضعیت را برای انجام فعالیت‌های پژوهشی از سوی این قشر تسهیل کند.
- ۱۱ فراهم کردن شرایط اشتغال این دانشجویان به صورت پاره‌وقت و البته با رعایت سیاست‌های امنیتی و ملاحظات اقتصادی از دیگر مولفه‌هایی

